

In memoriam Ragnar Holte (1927–2023)

CARL-HENRIC GRENHOLM

Professor Ragnar Holte avled den 27 februari 2023. Han var under åren 1966–1992 professor i etik vid teologiska institutionen i Uppsala. Under denna tid kom han att sätta sin prägel inte bara på utvecklingen av det teologiska etikämnet utan också på forskningsinriktningen inom hela ämnesområdet tros- och livsåskådningsvetenskap. I sin forskning förenade han på ett sällsynt sätt klassisk bildning, idéhistorisk lärdom, vetenskapsteoretisk skärpa och öppenhet för nutida problemställningar. Därigenom framstår han som en av de mer betydande svenska teologerna i modern tid.

Ragnar Holte växte upp i Linköping och kom sedan till Uppsala för att studera teologi. Han prästvigdes 1950 och påbörjade därefter sina forskarstudier för professor Hjalmar Lindroth (1893–1979). Efter att ha disputerat på en avhandling om Augustinus syn på människans livsmål blev han teologie doktor 1959 och samma år docent i dogmatik med symbolik. 1966 utnämndes han till professor i teologisk etik med religionsfilosofi vid Uppsala universitet, där han var verksam fram till sin pensionering 1992. Under åren 1987–1992 var han också teologiska fakultetens dekanus.

Ragnar Holte påbörjade sin forskarkarriär som patristiker och teologihistoriker. I sin doktorsavhandling, *Beatitudo och sapientia*, gav han en ingående analys av diskussionen om människans livsmål hos Augustinus och inom klassisk grekisk filosofi. Avhandlingen översattes till franska och fick stor internationell uppmärksamhet. Mot bakgrund av en klagörande framställning om telos-spekulationen inom antik filosofi visar den hur Augustinus söker uppnå en syntes mellan teologi och filosofi genom att uppfatta kristendomen som ett svar på filosofernas fråga om människans livsmål.¹

1. Ragnar Holte, *Beatitudo och sapientia: Augustinus och de antika filosofskolornas diskussion om människans livsmål*, Uppsala 1958.

Teologins anknytning till samtida filosofi var ett tema också i Holtes senare teologihistoriska arbete *Die Vermittlungstheologie*. I denna undersökning av den tyska förmedlingsteologin under 1800-talet visar han hur sådana teologer som Carl Ullmann (1796–1865) och Richard Rothe (1799–1867) inte bara bidrog till att ge en teologisk grund för strävan efter en union mellan lutheraner och reformerta. De sökte också överbrygga den gamla motsättningen mellan supranaturalismen och rationalismen, och eftersträvade en ”förmedling” mellan det vetenskapliga medvetandet och kristendomens idé.²

När Ragnar Holte sedan blev professor i etik kom han snart att bidra till att det teologiska etikämnet fick en ny inriktning. Ämnet hade länge haft en idéhistorisk karaktär och ett stort antal forskare hade ägnat sig främst åt Lutherforskning. Nu blev i stället fokus att kritiskt bearbeta nutida etiska problem, både av teoretiskt slag och inom den tillämpade etiken. Holte betonade inte minst nödvändigheten att studera kristen etik i nära samspel med moralfilosofiska teorier och metoder.

Ämnets nya inriktning kom tydligt till uttryck i läroboken *Etiska problem*, som Ragnar Holte skrev tillsammans med Jarl Hemberg (1935–1987), Hans Hof (1922–2011) och Anders Jeffner. Det är en bok som under årtionden format oss som haft förmånen att studera etik vid teologisk fakultet. Själv bidrog Holte med ett kapitel om ”Kristendomen och moralfrågorna”, där han diskuterar frågan om det finns en speciell kristen etik. Han riktar skarp kritik mot en sådan uppenbarelsepositivism och ”strängt teologisk etik” som möter hos Karl Barth (1886–1968) och Anders Nygren (1890–1978). Men han avvisar också K.E. Løgstrups (1905–1981) och Gustaf Wingrens (1910–2000) ”strängt humana etik”, enligt vilken kristen tro inte ger något specifikt bidrag till moralen.

I stället argumenterar Ragnar Holte för en ”teologisk påbyggnadsetik”, enligt vilken alla människor som skapade av Gud i princip har möjlighet att inse vad som är rätt, samtidigt som uppenbarelsen i Kristus förtydligar och fördjupar denna moralinsikt. Budet om nästankärlek har ett innehåll som till stora delar kan inses av var och en, men det finns också något specifikt i kristen etik, nämligen ”den hängivna offertjänst åt medmänniskorna som Jesus Kristus står som personligt föredöme för”.³

När ämnet 1974 bytte namn till ”Etik, särskilt socioetik” markerades ytterligare en ny inriktning. Fokus i forskningen kom nu att läggas vid en bearbetning av socioetiska problem, i nära dialog med politisk filosofi och andra samhällsvetenskaper. Holte själv kom särskilt att intressera sig för

2. Ragnar Holte, *Die Vermittlungstheologie: Ihre theologische Grundbegriffe kritisch untersucht*, Uppsala 1965.

3. Ragnar Holte et al., *Etiska problem*, Stockholm 1970.

forskning om jämställdhet mellan kvinnor och män. Han uppmuntrade aktivt forskning inom feministisk teologi och etik, och 1978 publicerade han en skrift om *Etik och jämställdhet*, där han argumenterar för lika rättigheter med ansats i en princip om alla människors lika värdighet. I samband därmed initierade han också ett större tvärvetenskapligt projekt om ”Kvinnligt, manligt, mänskligt i kristendomens ursprungsmiljö”.⁴

Ragnar Holte fick avgörande betydelse inte bara för inriktningen av etikämnet utan också för forskningen inom hela det ämnesområde som kom att benämnas tros- och livsåskådningsvetenskap. Särskild vikt hade här hans bok *Människa, livstolkning, gudstro*, där han ingående behandlar vetenskapsteoretiska och grundläggande metodiska problem inom systematisk teologi, etik och religionsfilosofi. Ett av de problem som han ägnar särskild uppmärksamhet gäller hur vi ska förstå den vetenskapliga teologins uppgift i förhållande till den teoretiska bearbetning av trons innehåll som sker inom kyrkor och samfund.⁵

Medan den kyrkliga teologin bedrivs utifrån den religiösa trons egna och ofta konfessionella utgångspunkter, är uppgiften för den akademiska teologin enligt Holte att ägna sig åt ett mer distanserat och kritiskt vetenskapligt studium av olika utformningar av kristen tro. Detta hindrar emellertid inte att även universitetsteologin kan ägna sig åt ett konstruktivt arbete. Till skillnad från Axel Gyllenkrok (1910–2002) menade Holte att även religionsvetenskapen kan ge förslag till normativa ställningstaganden. Men detta förutsätter en ingående vetenskapsteoretisk reflektion över vilka kriterier som ligger till grund för dessa. Ett exempel på vad detta kan innebära gav han i den troslära som han skrev tillsammans med Jarl Hemberg och Anders Jeffner med titeln *Människan och Gud*.⁶

Ragnar Holte hade en ovanligt bred religionsvetenskaplig kompetens. Hans teologiska författarskap behandlar problem inom både patristik och teologihistoria, systematisk teologi och etik, vetenskapsteori och genusvetenskap. Till detta kom hans starka engagemang i sådana frågor som gäller kyrkomusik och förnyelsen av svenskt gudstjänstliv. Han var under många år ordförande för Laurentius Petri Sällskapet för svenskt gudstjänstliv, liksom för Kyrkomusikorganisationernas samarbetskommitté. Under lång tid ingick han i redaktionen för *Årsbok för Svenskt Gudstjänstliv*, där han var en flitig

4. Ragnar Holte, *Etik och jämställdhet*, Uppsala 1978. Se även Ragnar Holte, *Guds avbild: Kvinna och man i kristen belysning*, Stockholm 1990.

5. Ragnar Holte, *Människa, livstolkning, gudstro: Teorier och metoder inom tros- och livsåskådningsvetenskapen*, Lund 1984.

6. Jarl Hemberg, Ragnar Holte & Anders Jeffner, *Människan och Gud: En kristen teologi*, Lund 1982.

skribent. Han var också redaktör för flera bearbetade upplagor av *Den svenska tidegården*.⁷

Vi som fick förmånen att ha Ragnar som lärare, mentor och kollega minns honom med värme och respekt. Som handledare gav han tydliga metodologiska ramar för sina doktoranders arbete, samtidigt som han värnade om vår akademiska självständighet. Det forskarseminarium i etik som under hans ledning samlades varje onsdagskväll blev för många av oss en fast punkt i tillvaron. Med sin självklara resning och auktoritet lyckades Ragnar där skapa en miljö som präglades av kreativitet, intellektuell skärpa och stark sammanhållning. I centrum för denna blomstrande teologiska miljö stod Ragnar själv med sitt skarpsinne, sin eftertänksamhet och sitt vänfasta stöd till medarbetare och elever. Vi är många som i dag minns honom med stor saknad. ▲

7. Se även framställningen om Ragnar Holte i Oloph Bexell, *Teologiska fakulteten vid Uppsala universitet 1916–2000: Historiska studier*, Uppsala 2021, 284–289.